

איך ניתנה התורה בסיני?

אליהו זוטא (איש שלום) פרשה ב

וכי יש לנו אילו מהר סיני? [את כל חילוקי הדינים], והלא אינן אלא מתוך משנת חכמים! אלא כשנתן הקב"ה תורה לישראל, לא נתנה להן אלא כחיטים להוציא מהן סולת, וכפשתן להוציא ממנו בגד

ספרא בחוקותי פרשה ב ד"ה פרק ח

בהר סיני ביד משה, מלמד שניתנה התורה, הלכותיה ודקדוקיה ופירושיה ע"י משה מסיני.

הסבר לפי כל אחד מהמדרשים:

- איך ניתנה התורה בסיני?
- כיצד ניתן להבין את התהליך הפרשני?

רמב"ם הלכות ממרים פרק א הלכה א:

בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה שנאמר על פי התורה אשר יורוך זו מצות עשה, וכל המאמין במשה רבינו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת עליהן ולישען עליהן.

- מה משמעות הניסוח: 'הן עיקר תורה שבע"פ'?

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף יח עמוד א

תניא אידך: +דברים ט"ז+ ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' מה שביעי עצור - אף ששת ימים עצורין (כלומר ישנו איסור מלאכה מסויים אף בחול המועד), אי מה שביעי עצור בכל מלאכה - אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה? תלמוד לומר: וביום השביעי עצרת - השביעי עצור בכל מלאכה, ואין ששה ימים עצורין בכל מלאכה. הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים, לומר לך איזה יום אסור ואיזה יום מותר, איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת.

רש"י שם

הא הרי לא מסרן הכתוב אלא לחכמים - כלומר: מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכולן, ולא פירש אי זו המותרת ואי זו אסורה - דע וראה שלא מסרן אלא לחכמים, היודעים להבין על איזהו להטיל ההיתר ועל אי זו להטיל האיסור, והם יאמרו אי זהו יום טוב על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה ואי זהו חולו של מועד שאינו אסור בכל מלאכה, ועל חולו של מועד יגידו לך אי זו מלאכה אסורה - דבר שאינו אבד, ואיזו מלאכה מותרת - דבר האבד.

- לפי הגמרא, מי העניק לחכמים את הסמכות לפרש את התורה?

דברים פרק כה

- (א) כִּי יְהִי רִיב בֵּין אַנְשִׁים וְנָגְשׁוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הַרְשָׁע:
(ב) וְהָיָה אִם בֵּן הַכֹּהֵן הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהִכְהוּ לִפְנֵי כֹדֵי רִשְׁעוֹ בַּמִּסְפָּר:
(ג) אַרְבָּעִים יָכֹנּוּ לֹא יִסִּיף פֶּן יִסִּיף לְהַכְתּוֹ עַל אֱלֹהֵי מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחֲרָיִךְ לְעֵינֶיךָ:

תלמוד בבלי מסכת מכות דף כב עמוד א -ב

מתני'. כמה מלקין אותו? ארבעים חסר אחת, שנא': +דברים כ"ה+ במספר ארבעים, מנין שהוא סמוך לארבעים; גמ'. מאי טעמא? אי כתיב[=אם היה כתוב] ארבעים במספר, הוה אמינא [=הייתי אומר] ארבעים במניינא [=במניין], השתא דכתיב [=עכשיו שכתוב] במספר ארבעים, מנין שהוא סוכם את הארבעים. אמר רבא: כמה טפשי שאר אינשי [=כמה טפשים שאר האנשים] דקיימי מקמי ספר תורה [=שקמים מפני ספר תורה] ולא קיימי מקמי גברא רבה [=ולא קמים מפני תלמיד חכם], דאילו בס"ת כתיב ארבעים, ואתו רבנן בצרו חדא [=ובאו חכמים והורידו אחת].

- כמה מכות לוקה אדם לפי התורה?
- כמה לפי חכמים?
- כיצד דעת חכמים מתיישבת עם הפסוקים? מה הפשט?
- מה הרעיון שלומד מכך רבא?

ספר העיקרים מאמר שלישי פרק כג

ולפירוש הזה מתורה שבכתב שמסר משה ליהושע ויהושע לבאים אחריו הוא שקראו תורה שבעל פה, לפי שאי אפשר שיבא הפירוש הזה בכתב, כי בכתב ההוא יפול גם כן הספק שאמרנו שיפול במכתב הראשון, ויצטרך פירוש לפירוש וכן בלתי תכלית, כמו שקרה לחבור המשניות שהוא פירוש תורה שבכתב שנפל בו מן הספק והמבוכה עד שהוצרך לפירוש אחר, והוא חבור התלמוד שעשה רב אשי לפרש המשניות, וכן התלמוד שהוא פירוש המשניות הוצרך לפירוש גם כן ורבו עליו הפירושים וחלוקי הסברות, וכן על הפירושים גם כן, ולזה הוא מבואר שאי אפשר שתהיה התורה שבכתב שלמה אם לא בהמצא עמה הפירוש הזה על פה, וזהו הנקרא תורה שבעל פה.

ועל זה הוא שאמרו רבותינו ז"ל לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, וזה לפי שאין מציאות להבנת התורה שבכתב אלא עם תורה שבעל פה. ועוד לפי שאי אפשר שתהיה תורת השם יתברך שלמה באופן שתספיק בכל הזמנים. לפי שהפרטים המתחדשים תמיד בעיני האנשים, במשפטים והדברים הנפעלים הם רבים מאד משיכללם ספר, על כן נתנו למשה בסיני על פה דרכים כוללים נרמזו בתורה בקצרה, כדי שעל ידם יוציאו החכמים שבכל דור ודור הפרטים המתחדשים.

והם הדרכים שנזכרו בתורת כהנים בתחלתו באותה ברייתא המתחלת ר' ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת מקל וחומר מגזרה שוה וכו'. ועל ידי אותן הדרכים או אחד מהן יודע כל מה שלא נמצא בתורה בפירוש, אבל מה שנמצא בתורה בפירוש או בקבלה אין היוצא באותן הדרכים מועיל ולא מעלה ולא מוריד לבטל הכתוב או הקבלה, ובעבור זה תמצא פעמים הרבה בתלמוד שיאמרו זו מנין לך, ויאמר המשיב הלכה למשה מסיני, וכן יאמר המקשה אם קבלה היא נקבל ואם לדין יש תשובה.

• מדוע התורה שבע"פ זוקקת תמיד פרשנות?

• מהן שתי הדרכים לפרש את התורה שבכתב? איזו מהן עדיפה?

השגות הרמב"ן לספר המצוות שורש א

על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל

אין הלאו הזה לא תסור אלא במה שאמרו בפירושי התורה כגון הדברים הנדרשים בתורה בגזרה שוה או בבנין אב ושאר שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או במשמעות לשון הכתוב עצמו וכן במה שקבלו הלכה למשה מסיני תורה שבעל פה, שאם יראו הם שזה הדבר אסור או מותר מן התורה לפי מדרש הכתוב או לפי פירושו או הלכה מפי השמועה ממשה רבינו ויראה הוא הפך – חייב לבטל דעתו ולהאמין במה שאמרו הם [...] ומה שהסכימו עליו רובם הוא הדבר שנצטוינו עליו מן התורה והעובר עליו וסומך על דעתו שאינו כמו שהסכימו הם נעשה זקן ממרא בזמן דיני הנפשות. [...] כי התורה נתנה לנו ע"י משה רבינו בכתב וגלוי הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים וחתך לנו יתברך הדין שנשמע לב"ד הגדול בכל מה שיאמרו בין שקבלו פירושו ממנו או שיאמרו כן ממשמעות התורה וכוונתה לפי דעתם. כי על המשמעות שלהם הוא מצוה ונותן לנו התורה. וזה הוא מה שאמרו (ספרי שם) אפילו אומרין לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שכך היא המצוה לנו מאדון התורה יתעלה

• מדוע יש לשמוע לבית הדין?

• מהו היחס שבין "כוונת המחוקק" לבין פרשנות חכמים?

ספרא – מדרש הלכה מתקופת התנאים לספר ויקרא. מכונה גם 'ספרא דבי רב' או 'תורת כהנים'.

אליהו זוטא – אחד משני חלקיו של מדרש תנאי קדום, הנקרא גם 'תנא דבי אליהו'. במדרש אמרות רבות המיוחסות לאליהו הנביא.

שמות רבה – מדרש אגדה לספר שמות, כנראה מראשית ימי הביניים.

מדרש תנחומא – מדרש אגדה ארץ ישראלי על כל התורה, נקרא כך בגלל שמו של רבי תנחומא המופיע בו הרבה פעמים. כל פסקה במדרש פותחת בשאלה הלכתית: "ילמדנו רבינו" ומתוך התשובה ההלכתית עובר הדרשן לדברי אגדה.

הרמב"ן (רבינו משה בן נחמן) (1194 – 1270), פרשן המקרא והתלמוד, פוסק ומקובל. כתב בין השאר השגות (הערות) על ספר המצוות של הרמב"ם, בו הוא מציג תמונה שונה על תורת המצוות והפילוסופיה של ההלכה.

ספר העיקרים חיבורו של ר' יוסף אלבו (1380-1444), פילוסוף יהודי מספרד. בספר העיקרים העמיד אלבו את האמונה היהודית על שלושה עיקרים: מציאות האל, תורה מן השמיים ושכר ועונש.